

УДК 378.014:355.233.2.38.038.8

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2217.2024.57.15-25>

Анатолій ЛОЙШИН¹, канд. військ. наук
ORCID ID: 0000-0003-2769-9336
Researcher ID (WoS): C-1623-2019
Scopus Author ID: 57208445353
e-mail: anatoliy.loishyn@knu.ua

Андрій КУЧЕРЯВИЙ¹, д-р пед. наук, проф.
ORCID ID: 0000-0003-0510-4864
e-mail: andrii.kucheriavyi@knu.ua

Інна ВАНОВСЬКА¹, канд. іст. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-3739-3624
e-mail: inna.vanovska@knu.ua

Кирило ПИРОГОВ¹, наук. співроб.
ORCID ID: 0009-0008-5940-1286
e-mail: kyrylo.pyrogov@knu.ua

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНУ ВПРОВАДЖЕННЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ВИКЛАДАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН У ВІЙСЬКОВОМУ ІНСТИТУТІ КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Вступ. Досліджено розв'язання проблем навчання вітчизняних курсантів та офіцерів-слухачів, які виникають через зіткнення парадигм формування особистості офіцера як виконавця (за традиціями ще радянської вищої військової школи) та, як лідера відповідно до сучасних підходів навчання військовослужбовців у провідних країнах світу. Розглянуто проблеми вибору методичної системи проведення навчального заняття та вибору курсантами способів навчальної діяльності з огляду на активність, ініціативність, націленість на демонстрацію критичного мислення тощо, тобто тих характеристик процесу навчання, що зумовлені станом впровадження зарубіжного досвіду викладання навчальних дисциплін у вітчизняному закладі вищої військової освіти. Мета – надати характеристику стану впровадження зарубіжного досвіду викладання навчальних дисциплін у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Методи. Використано метод опитування начальників кафедр; контент-аналіз наукової літератури, у якій описано проведення навчальних занять у ВВНЗ провідних країн світу; метод експерименту для обґрунтування методики проведення навчальних занять; кількісні й якісні методи дослідження наукової літератури; соціологічне спостереження результатів проведення опитування респондентів; системний аналіз практичної проблематики проведення різних типів навчальних занять і перебігу впровадження методів проведення навчальних занять відповідно до провідних країн світу; системний підхід до вивчення проведення навчальних занять у ВВНЗ провідних країн світу; метод експерименту впровадження досвіду провідних країн світу у ВКНУ.

Результати. За результатами дослідження з'ясовано, що певна частина науково-педагогічних працівників, нехай менша, але істотна, не демонструє того, що спирається при викладанні навчальних дисциплін на відповідний зарубіжний досвід та, як наслідок, не забезпечує формування особистості офіцера-лідера. З огляду на це для таких науково-педагогічних працівників наведено рекомендації щодо проведення певних заходів.

Висновки. Подальші перспективи цього дослідження полягають у розробці науково-обґрунтованих рекомендацій щодо змістового наповнення робочих програм навчальних дисциплін та іншого їхнього нормативного і методичного забезпечення, яке зорієнтовано на врахування зарубіжного досвіду навчання військовослужбовців.

Ключові слова: методичні засади, курсанти, навчальні заняття, оцінювання заняття, вища військова школа.

Вступ

Одним із найважливіших напрямів євроатлантичної інтеграції України є приведення системи навчання військовослужбовців до тих традицій, вимог і стандартів, які властиві закладам освіти країн НАТО. Як відомо, однією із характерних рис підготовки офіцерів у ВНЗ США, Німеччини, Франції, Великої Британії та інших провідних країн Північноатлантичного Альянсу є формування особистості військового лідера (Заруба, 2019; Livieratos, 2022), що забезпечено рядом умов, у тому числі, відповідними методичними засадами викладання навчальних дисциплін. Насамперед ідеться про пріоритет активних методів навчання та самостійної роботи військовослужбовців, які забезпечують розвиток креативності, ініціативності, комунікативних якостей та інших рис офіцера-лідера (Campbell, 2017; Chapnick, 2014; Shell, 2002). Природно, що на підготовці військового фахівця як військового лідера сьогодні зосереджено увагу як органів військового управління, так і науково-педагогічних

працівників ВВНЗ та ВНП ЗВО. Водночас в українських закладах військової освіти досі залишається актуальною й стара радянська парадигма підготовки військового фахівця, яка переслідує мету формування особистості офіцера як виконавця. Такий офіцер не повинен мати власної думки, проте зобов'язаний чітко слідувати вказівкам керівника й не проявляти ініціативи. Ці поведінкові стереотипи нав'язуються військовослужбовцю на рівні професійних цінностей, які вимагається засвоїти ще на етапі навчання у ВВНЗ, а отже, на кожному навчальному занятті. Зіткнення зазначених парадигм формування особистості офіцера-лідера та офіцера-виконавця зумовлює проблему вибору методичної системи проведення навчального заняття кожним викладачем. Інша проблема полягає в наявності протиріччя стосовно вимог, які висуваються до вибору курсантами способів навчальної діяльності під час вивчення різних навчальних дисциплін. Це спостерігається навіть у межах одного закладу освіти – один викладач вимагає бути активним,

© Лойшин Анатолій, Кучерявий Андрій, Вановська Інна, Пирогов Кирило, 2024

дозволяє дискутувати з кожного питання, а інший – вимагає дисципліни та суворо регламентує процес навчання. Розв'язання зазначених проблем має ґрунтуватися на вивченні реального стану впровадження зарубіжного досвіду викладання навчальних дисциплін, що надасть підстави для подальшого визначення організаційних та методичних заходів задля створення педагогічних умов формування особистості офіцера-лідера у вітчизняних ВВНЗ та ВНП ЗВО. Саме на з'ясування методичних і процесуальних характеристик навчальних занять у Військовому інституті Київського національного університету (ВІКНУ) імені Тараса Шевченка з огляду на стан впровадження зарубіжного досвіду і зорієнтовано це дослідження.

Огляд літератури. Певні зарубіжні джерела надають можливість з'ясувати особливості проведення й оцінювання навчальних занять у ВВНЗ США, що дозволяє нам дослідити досвід викладання у провідних країнах світу, зокрема цінною для нас є робота, присвячена досвіду впровадження методу перевернутого класу (Charnick; 2014). Це та інші джерела, серед яких наявні наукові роботи, присвячені методу Тейера, фундатора методичних засад навчання військовослужбовців як майбутніх військових лідерів (Campbell, 2017; Shell, 2002), акцентують увагу на провідних рисах навчальних занять – ініціативності, максимальній самостійності та творчості курсантів, їхній комунікативній активності, забезпеченні ними внеску в розкриття теми, значній ролі самостійної роботи, що передують аудиторному заняттю тощо.

Проте жодних джерел, присвячених впровадженню в практику навчання вітчизняних військових фахівців відповідного зарубіжного досвіду, нами не виявлено. Можна виділити ряд публікацій з проблем розвитку військової освіти та науки у світі та в Україні, у яких зосереджено увагу на питаннях аналізу навчальних занять у цілому (Мачинська, & Стельмах, 2012; Гушинець, 2008; Рубан О. М., та ін., 2010), але вони сфокусовані переважно на традиційних характеристиках, що не відповідає потребам нашого дослідження. Немає акцентування на потребі формування особистості військового лідера і в навчальних виданнях з питань педагогіки вищої військової школи (Вітченко, Осьодло, & Салкуцян, 2016; Замотаєва, 2021) та у відповідному наказі Міністерства оборони України, який визначає вимоги до проведення навчальних занять у ВВНЗ та ВНП ЗВО (Міністерство оборони України, 2020).

Певна методика аналізу навчальних занять з 2018 року використовується у ВІКНУ імені Тараса Шевченка. Зокрема, положення "Про систему внутрішнього забезпечення якості освітньої діяльності та якості вищої освіти у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка" (Міністерство освіти і науки України, 2019; Міністерство оборони України, 2019) визначає критерії та показники оцінювання якості проведених навчальних занять контролюючими особами та колегами. Серед критеріїв визначені, зокрема: структура, зміст групового заняття, його методичний рівень, виховна роль та виконання цільової постанови. При цьому, показники першого із наведених критеріїв характеризують наявність певних етапів навчального заняття; другого – навчальний матеріал; третій, за виключенням показника "застосування методів активізації пізнавальної діяльності курсантів на груповому занятті", – жодним чином не стосується роботи курсантів; а останні два критерії не містять показників оцінювання заняття взагалі. Отже, у цій системі аналізу навчального заняття курсант не розглядається як його учасник та особа, яка здійснює внесок у його проведення і, відповідно, проявляє

лідерські якості, а тому заняття не характеризується як таке, що спирається на зарубіжний досвід проведення навчальних занять з військовослужбовцями.

Таким чином, представлений у наукових та інших джерелах досвід аналізу навчальних занять здебільшого зосереджений на їхніх традиційних характеристиках, що не дозволяє повною мірою схарактеризувати навчальне заняття з огляду на відповідність саме зарубіжному досвіду навчання військовослужбовців, зокрема щодо формування особистості офіцера-лідера – людини креативної, ініціативної, творчої, здатної до прийняття самостійних рішень тощо.

Отже, актуальним питанням у межах нашого дослідження постає розробка критеріїв та показників аналізу навчальних занять щодо відповідності зарубіжному досвіду навчання курсантів. У процесі розробки такої методики будемо спиратися на відповідні критерії та показники, визначені за результатами спеціального дослідження досвіду проведення навчальних занять у вищій військовій школі (Вановська та ін., 2023; Кучерявий, Вановська, & Пирогов, 2023). Ідеться, зокрема, про такі критерії:

- цілісності процесу навчання (показники – наявність модуля самостійної роботи, що передувала аудиторному заняттю; використання результатів виконання самостійної роботи на аудиторному занятті; визначення чергового завдання самостійної роботи по завершенню поточного аудиторного заняття);
- активності курсантів (показники – кожний курсант здійснив свій внесок у проведення заняття; кожний курсант постійно задіяний у процесі навчання; кожний курсант отримав можливість самореалізації у ході заняття);
- ефективної взаємодії учасників заняття (показники – наявна психологічна розкутість учасників заняття; курсанти активно взаємодіють між собою; вони без перешкод і активно спілкуються з викладачем);
- результативності заняття (показники результативності – курсантами зроблений новий крок у засвоєнні теми порівняно з попередньою самостійною роботою; курсанти отримали можливість розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення, досвіду аналізу та вирішення проблем; курсанти підготовлені до виконання наступних навчальних завдань, що виконуватимуться під час чергових навчальних заходів, у т.ч. самостійної роботи).

Методи

У процесі проведеного дослідження застосовано такі методи: метод опитування, контент-аналіз, метод експерименту, кількісні й якісні методи дослідження, соціологічне спостереження, методи системного аналізу, системного підходу, метод експертного оцінювання. Відповідно, метою дослідження є спроба охарактеризувати стан впровадження зарубіжного досвіду викладання навчальних дисциплін у Військовому інституті Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Реалізація поставленої мети вимагає виконання таких завдань дослідження:

- здійснити аналіз навчальних занять за критеріями та показниками, які визначають відповідність зарубіжному досвіду навчання військовослужбовців;
- вивчити думку начальників кафедр щодо стану впровадження зарубіжного досвіду у процесі викладання навчальних дисциплін.

Результати

Останнім часом впровадження зарубіжного досвіду викладання навчальних дисциплін стало одним із пріоритетних напрямів розвитку ВІКНУ імені Тараса Шевченка. Як було вже зазначено, щодо вивчення цього досвіду

проведено спеціальне наукове дослідження, за результатами якого підготовлені практичні рекомендації для викладачів (Вановська та ін., 2023). Методичні засади проведення навчальних занять з курсантами в провідних країнах НАТО були предметом обговорення на методичних зборах з викладачами напередодні 2023/24 навчального року. Обговорення впровадження зарубіжного досвіду системно відбувається на засіданнях методичної ради Інституту, зборах начальників кафедр, на засіданнях кафедр Інституту. Таким чином, можна стверджувати, що на цей час кожна кафедра Інституту вже ознайомила із зазначеним досвідом і мала можливість його впровадження у викладання навчальних дисциплін.

Оскільки, як зазначалось, на сьогодні не існує методики аналізу навчальних занять, яка б задовольняла потреби нашого дослідження, у процесі дослідження було розроблено відповідну методику, яка дозволяє схарактеризувати навчальні заходи як з огляду на чинні відомчі та інституціональні вимоги, так і з огляду предмета нашого наукового пошуку. Зокрема, було визначено ряд критеріїв аналізу навчального заняття та показники до них, які дозволяють схарактеризувати навчальне заняття як таке, що враховує зарубіжний досвід. До таких критеріїв і показників належать:

критерій педагогічної майстерності та поведінки викладача (аспект – управління пізнавальною діяльністю курсантів):

- обумовленість пізнавальної активності курсантів попереднім виконанням самостійної роботи;
- створення умов для активної роботи курсантів протягом заняття, забезпечення їхнього внеску в розкриття теми;
- спонукування курсантів до проміжних та підсумкових висновків щодо розглянутої теми заняття та самоаналізу участі в його проведенні;

критерій педагогічної майстерності та поведінки викладача (аспект – взаємодії викладача з курсантами):

- дотримання демократичного стилю взаємодії, що сприяє самореалізації курсантів;

критерій активності курсантів:

- здійснення курсантами внеску в проведення заняття та розкриття теми;

- активність та безперешкодність взаємодії курсантів між собою та з викладачем;

критерій результативності заняття:

- набуття курсантами розвитку комунікативних здібностей;
- набуття курсантами розвитку критичного мислення;
- набуття курсантами розвитку досвіду аналізу та вирішення проблем;
- набуття курсантами розвитку самостійності прийняття рішень, суджень та дій;
- набуття курсантами розвитку креативності.

Загалом у межах дослідження було відвідано 26 занять (їх провели викладачі 12-ти кафедр), серед яких: лекції – 7, практичні заняття – 13, групові заняття – 2, семінарські заняття – 4. Дослідження проводилося на кожному із навчальних курсів на навчальних заняттях із курсантами (бакалаврат) та офіцерами-слухачами (магістратура). Оцінювання за кожним показником здійснювалося за 5-бальною шкалою, при цьому ми вважали, що на високий рівень відповідності зарубіжному досвіду проведення навчальних занять з військовослужбовцями вказують оцінки 4 та 5, на посередній – 2 та 3, на низький – 0 та 1 бали. Наведемо результати аналізу навчальних занять.

Показник "Обумовленість пізнавальної активності курсантів попереднім виконанням самостійної роботи". За результатами відвідування лекційних занять (рис. 1) з'ясовано, що лише на 2-х із 7-ми лекцій (28,6 %) було використано завдання попередньо визначеної самостійної роботи на високому рівні, що свідчить у більшості випадків про відсутність таких завдань взагалі та, як наслідок, неготовність курсантів сприймати лекційний матеріал і забезпечувати внесок у розкриття теми, що зумовлює їхню пасивність під час лекції.

Протилежна ситуація на групових заняттях – у 68,4 % випадків активність курсантів зумовлена саме виконанням самостійної роботи. Проте визначення завдань самостійної роботи перед семінаром чи практичними заняттями завжди було елементом і традиційних методик навчання, а з огляду на це 31,6 % групових занять, проведення яких не спиралося або несуттєво спиралося на самостійну роботу курсантів, є значною часткою від їх загальної кількості.

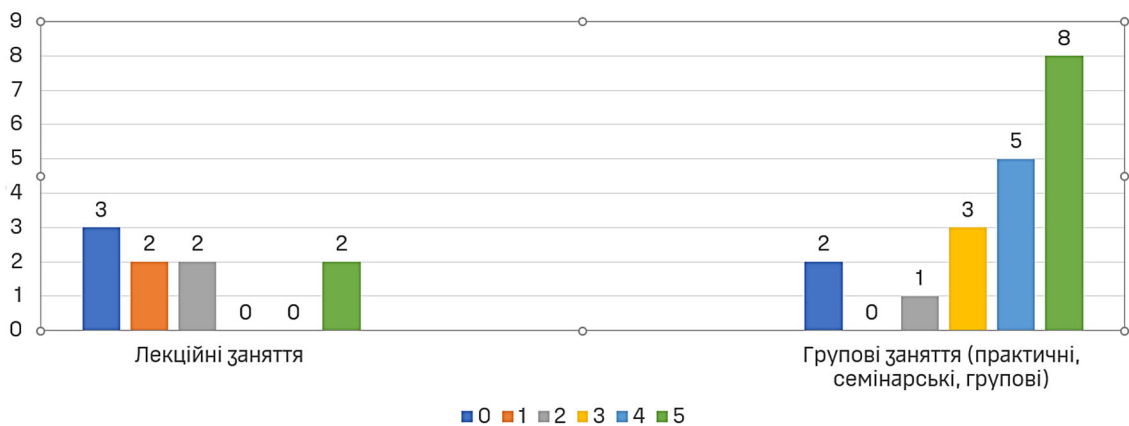
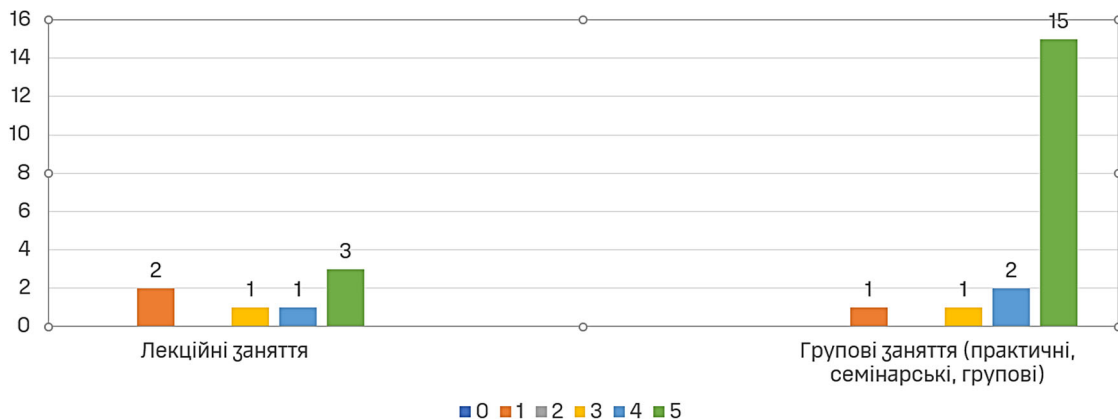

Рис. 1. Діаграми оцінювання занять за показником "Обумовленість пізнавальної активності курсантів попереднім виконанням самостійної роботи"

Показник "Створення умов для активної роботи курсантів протягом заняття, забезпечення їхнього внеску в розкриття теми". На більшості

лекційних занять зафіксовано високий рівень створення зазначених умов (57,1 % або на 4 заняттях) – рис. 2.

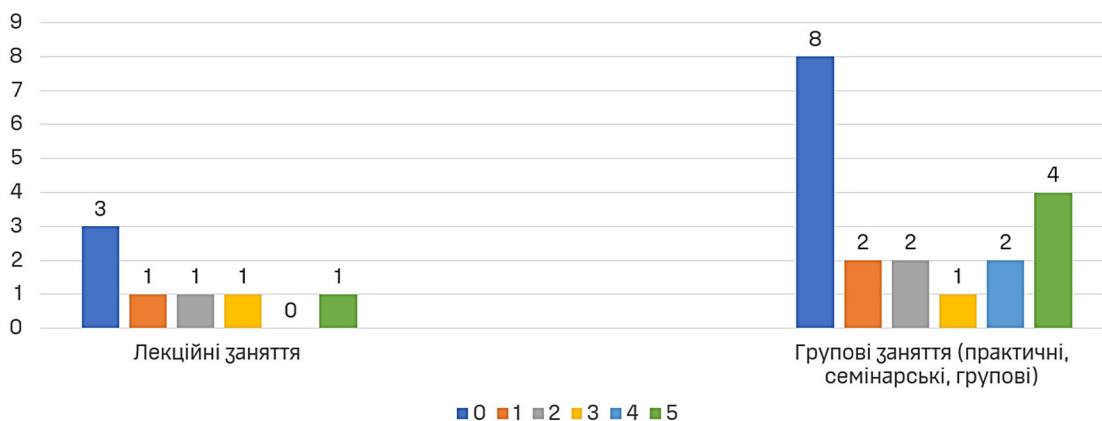

Рис. 2. Діаграми оцінювання занять за показником "Створення умов для активної роботи курсантів протягом заняття, забезпечення їхнього внеску в розкриття теми"

Зазначені умови створені у двох випадках через використання підготовленості курсантів до лекцій, завдяки виконанню самостійної роботи, а в інших двох, при проведенні лекцій з магістрантами 6-го курсу, через вдале використання практичного досвіду останніх, який офіцери-слухачі набули з березня по листопад 2022 року у військових, у тому числі, бойових, частинах ЗСУ. На інших заняттях зазначені умови створено на низькому чи на посередньому рівнях. Як видно з рис. 2, 17 із 19 (89,5 %) групових занять за цим показником оцінені на високому рівні.

Таким чином, на переважній більшості занять курсанти та офіцери-слухачі позбавлені можливості здійснення аналізу й узагальнення щодо окремих питань теми та заняття в цілому. Вони не здійснюють рефлексії засвоєння навчального матеріалу та власної роботи на навчальному занятті, не можуть поділитися труднощами щодо виконання окремих завдань чи засвоєння теоретичних положень, продемонструвати їх викладачу, що мало б позначитися на змісті поточних навчальних завдань самостійної роботи тощо. У цілому можна констатувати ситуацію переважної відсутності зворотного зв'язку викладачів зі здобувачами освіти стосовно засвоєння ними змісту навчального матеріалу, що не відповідає методичним засадам проведення навчальних занять у провідних країнах світу.

Показник "Спонування курсантів до проміжних та підсумкових висновків щодо розглянутої теми заняття та самоаналізу участі в його проведенні". Як на лекційних, так і на групових заняттях, за цим показником переважають у сукупності низький та посередній рівень їх проведення – 85,7 % та 68,4 %, відповідно (рис. 3).

Рис. 3. Діаграми оцінювання занять за показником "Спонування курсантів до проміжних та підсумкових висновків щодо розглянутої теми заняття та самоаналізу участі в його проведенні"

Показник "Дотримання демократичного стилю взаємодії, що сприяє самореалізації курсантів". За цим показником 85,7 % лекцій та 94,7 % групових занять характеризуються високим рівнем відповідності методичним засадам проведення навчальних занять у провідних країнах світу (рис. 4), що свідчить про здатність

переважної більшості науково-педагогічних працівників створювати на занятті здорову робочу атмосферу, яка сприяє їхньому співробітництву з курсантами (офіцерами-слухачами) і дозволяє останнім реалізувати себе як особистостям та військовим фахівцям.

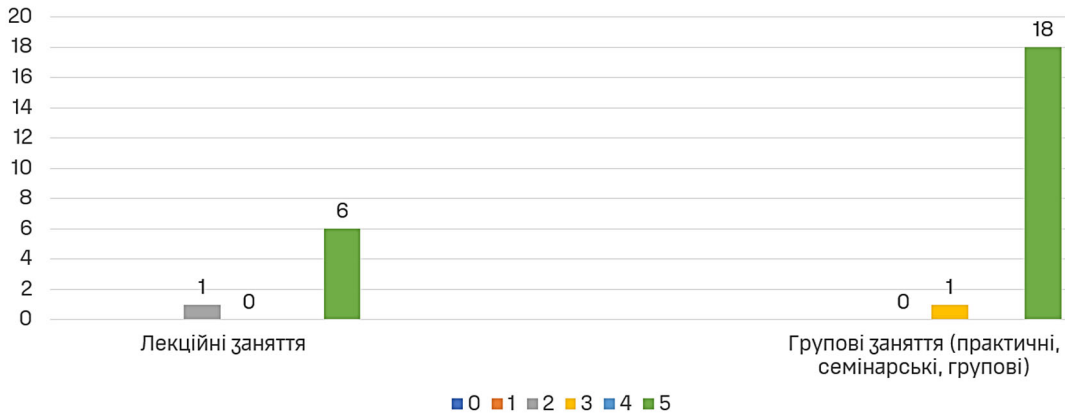

Рис. 4. Діаграми оцінювання занять за показником "Дотримання демократичного стилю взаємодії, що сприяє самореалізації курсантів"

Показник "Здійснення курсантами внеску в проведення заняття та розкриття теми". Цей та наступний показник характеризують критерій активності курсантів на занятті. Згідно з поточним показником високий рівень активності курсантів був характерним для 3-х лекційних занять (42,9 %, рис. 5), саме на 2-х із них курсанти продемонстрували підготовленість до лекції через виконання самостійної роботи, а в одному, більшість з

офіцерів-слухачів 6-го курсу активно демонструвала власну підготовленість як осіб, які вивчали споріднені теми на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти та мають певний практичний досвід. На групових заняттях їхній високий методичний рівень за зазначеним показником характерний для 68,4 % від загальної кількості, але майже для третини з них він є посереднім.

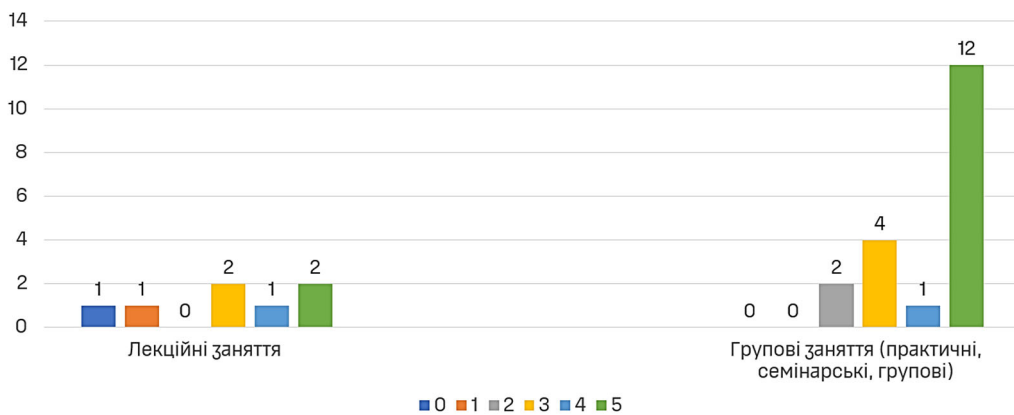

Рис. 5. Діаграми оцінювання занять за показником "Здійснення курсантами внеску у проведення заняття та розкриття теми"

Показник "Активність та безперешкодність взаємодії курсантів між собою та з викладачем". Щодо кожного виду навчальних занять встановлено, що для більшості з них взаємодія курсантів між собою та з

викладачем дійсно характеризується активністю та безперешкодністю – високий рівень оцінювання лекцій за цим показником характеризує 85,7 % із них, а групових занять – 84,2 % (рис. 6).

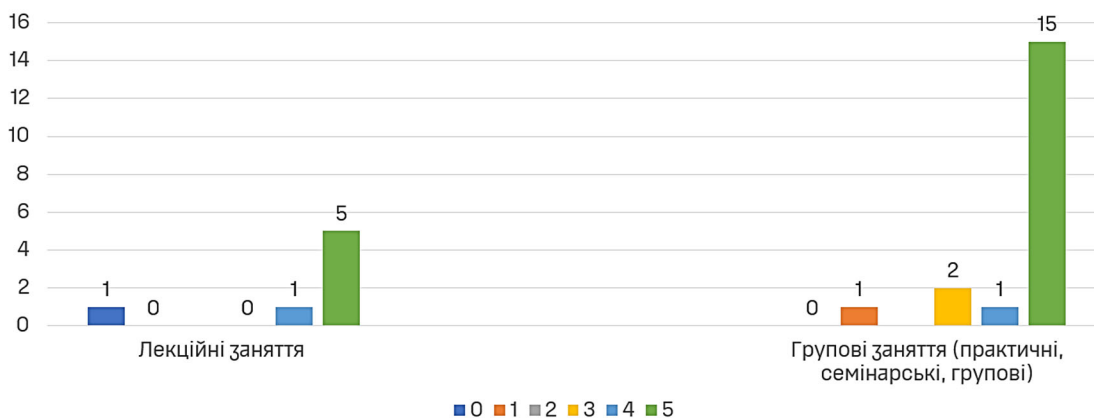

Рис. 6. Діаграми оцінювання занять за показником "Активність та безперешкодність взаємодії курсантів між собою та з викладачем"

Показник "Набуття курсантами розвитку критичного мислення". Цей показник, як і інші показники, що відповідають критерію результативності заняття, оцінені приблизно на одному рівні – в середньому 3,51 бала, тому результати аналізу щодо нього є цілком коректними й для показників розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення, досвіду аналізу та вирішення проблем, самостійності прийняття рішень, суджень та дій, креативності поруч.

За результатами аналізу констатуємо, що менша частка лекційних занять характеризується за показником набуття курсантами розвитку критичного мислення як проведена саме на високому рівні – 3 із 7 (42,9 %, рис. 7), що в цілому відповідає їхній оцінці за показниками "Обумовленість пізнавальної активності курсантів попереднім виконанням самостійної роботи", "Створення умов для активної роботи курсантів протягом заняття, забезпечення їхнього внеску в розкриття теми" та "Здійснення курсантами внеску у проведення заняття та розкриття теми".

Отже, відсутність побудови лекційного заняття на підставі попередньо визначеної самостійної роботи врешті-решт негативно позначається на можливостях особистісного та професійного розвитку курсантів та офіцерів-слухачів.

Відсутність яскраво вираженого розвивального компонента в більшості лекційних занять є свідченням того, що на них не використовувалися активні методи навчання, які, знову ж таки, і не могли бути застосовані

через невідповідність курсантів (офіцерів-слухачів) до активної роботи на лекції внаслідок відсутності попередньої самостійної роботи.

Деяко інша ситуація властива груповим заняттям – 57,9 % із них оцінені, як проведені на високому рівні, що закономірно, адже за показником "Обумовленість пізнавальної активності курсантів попереднім виконанням самостійної роботи" частка занять, що проведені на високому рівні, становить 68,4 %. Те, що ці відсоткові показники деяко не збігаються, свідчить, що не всі курсанти (офіцери-слухачі) були активними на цих заняттях, хоча умови були створені для всіх. Водночас 8 із 19 групових занять (43,1 %) за поточним показником проведені на низькому або посередньому рівні, що є суттєвою часткою від загальної кількості. При цьому, якщо від 19 групових занять відняти 4 заняття, які проведені кафедрою спеціальної мовної підготовки (далі – СМП) та ґрунтуються саме на застосуванні активних методів навчання відповідно до рекомендацій Кембриджського університету, то частка оцінених на низькому або посередньому рівні збільшується до 53,3 %.

Таким чином, приблизно половина групових занять не забезпечує особистісний та професійний розвиток курсантів (офіцерів-слухачів) на високому рівні, тобто на них не застосовуються активні методи навчання або більшість курсантів (офіцерів-слухачів) не беруть активної участі в проведенні заняття.

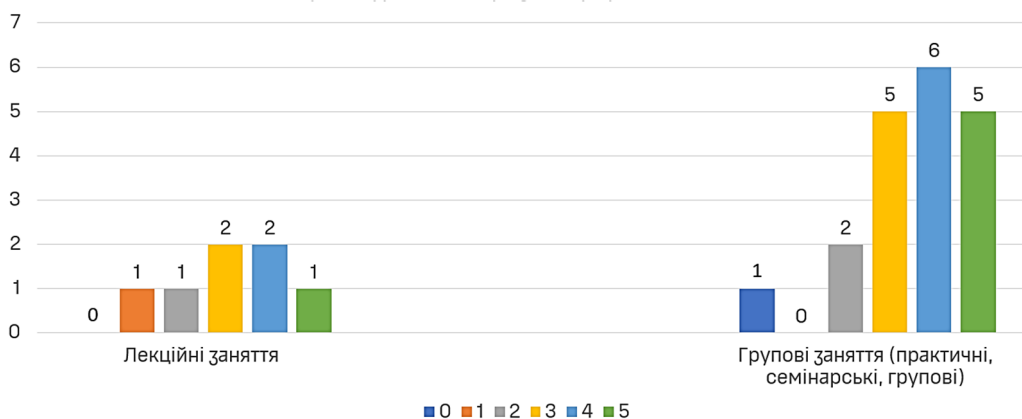

Рис. 7. Діаграми оцінювання занять за показником "Набуття курсантами розвитку критичного мислення"

Результати опитування начальників кафедр. Опитування проводилося із використанням Google-форми, у ньому взяли участь 14 начальників кафедр.

Запитання 1. Яка частка науково-педагогічних працівників (НПП) вашої кафедри розуміє сутність методичних засад проведення навчальних занять, характерних для ВВНЗ провідних країн світу?

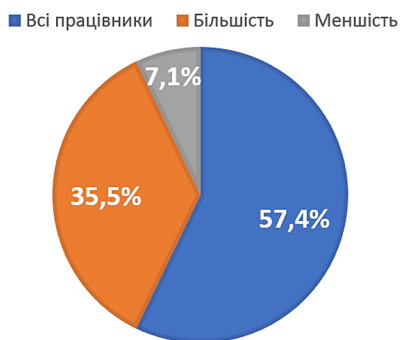

Рис. 8. Результати відповідей на запитання 1

Як видно з діаграми відповідей (рис. 8), майже на всіх кафедрах, на думку їхніх начальників, розуміють сутність методичних засад проведення навчальних занять згідно з досвідом ВВНЗ провідних країн або всі викладачі, або їхня більшість (разом 92,9 %). Відверто зізнаються, що таких НПП є меншість, лише один начальник кафедри (7,1 %).

Запитання 2. Які типові труднощі у НПП вашої кафедри щодо запровадження методичних засад проведення навчальних занять з урахуванням досвіду провідних країн світу?

2.1. У доборі завдань самостійної роботи, що передують:

- лекційним заняттям;
- семінарським заняттям;
- практичним заняттям;
- груповим заняттям?

На труднощі для добору завдань самостійної роботи перед лекційним заняттям вказали 4 начальники кафедри (28,4 %), перед семінарським – 2 (14,2 %), перед практичним – 0, перед груповим – 3 (21,3 %), що висвітлено на рис. 9.

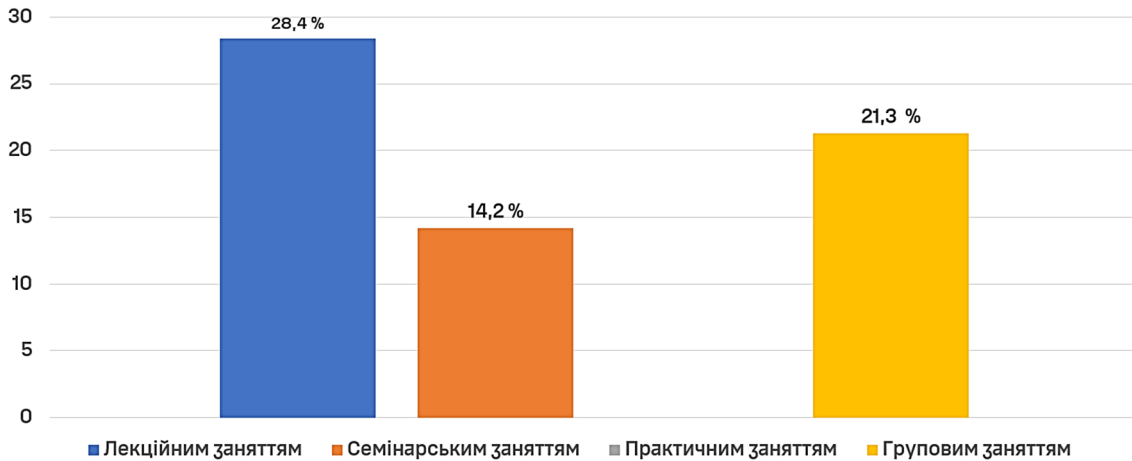

Рис. 9. Результати відповідей на запитання 2.1

2.2. У впровадженні активних методів навчання на:

- лекційних заняттях;
- семінарських заняттях;
- практичних заняттях;

- групових заняттях?

Зазначені труднощі констатують щодо лекційних занять 1 начальник кафедри (7,1 %), семінарських – 2 (14,2 %), практичних – 1 (7,1 %), групових – 1 (7,1 %) респондент (рис. 10).

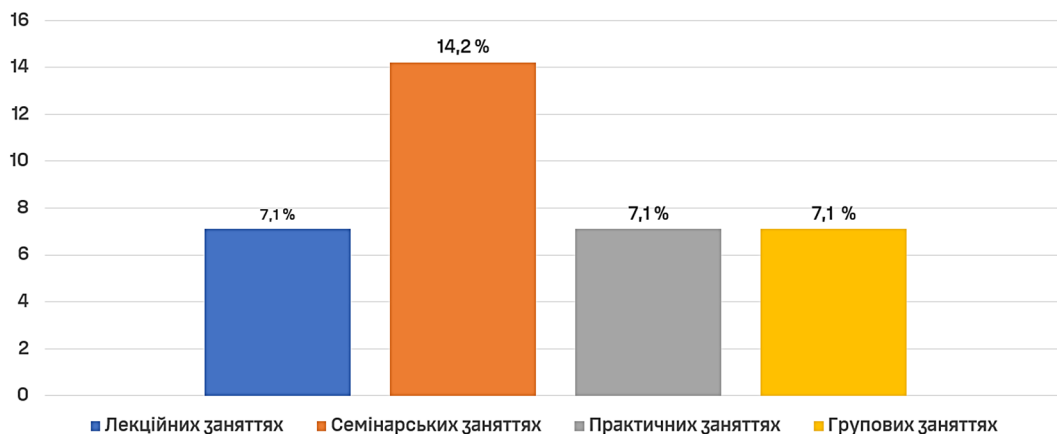

Рис. 10. Результати відповідей на запитання 2.2

2.3. У взаємодії з курсантами:

- організація взаємодії з курсантами під час заняття;
- забезпечення зворотного зв'язку з курсантами щодо успішності засвоєння навчального матеріалу?

Визнають труднощі взаємодії НПП з курсантами у ході її організації під час заняття 1 начальник кафедри (7,1 %), а у ході забезпечення зворотного зв'язку з курсантами щодо успішності засвоєння навчального матеріалу 2 (14,2 %) (рис. 11).

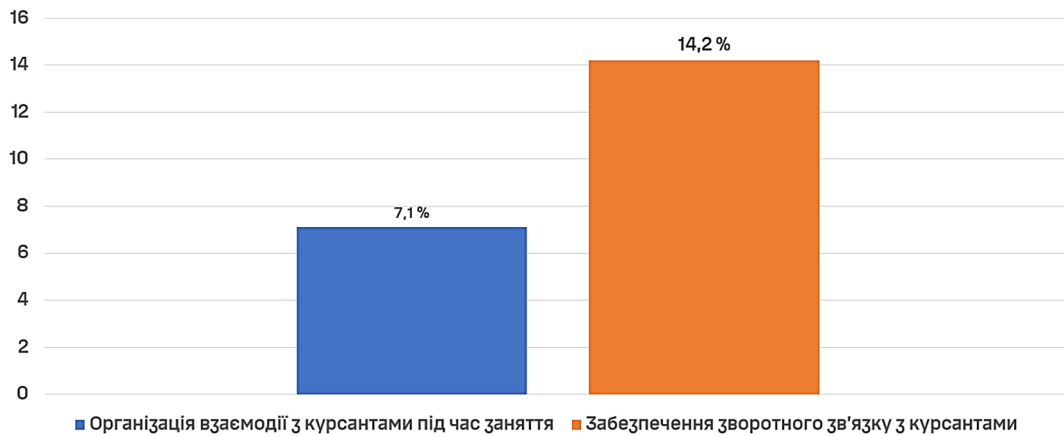

Рис. 11. Результати відповідей на запитання 2.3

2.4. Через особисті труднощі:

- відсутність педагогічного досвіду;
- відсутність мотивації;
- відсутність (низький рівень сформованості) педагогічних умінь?

Жодний начальник кафедри не вказав на наявність труднощів, зумовлених відсутністю у НПП педагогічного досвіду (рис. 12).

Відсутність мотивації у НПП, на що вказують начальники 4-х кафедр (28,4 %), імовірно є об'єктивною трудностю. Двоє (14,2 %) начальників кафедр вказали на відсутність (низький рівень сформованості) педагогічних умінь у НПП.

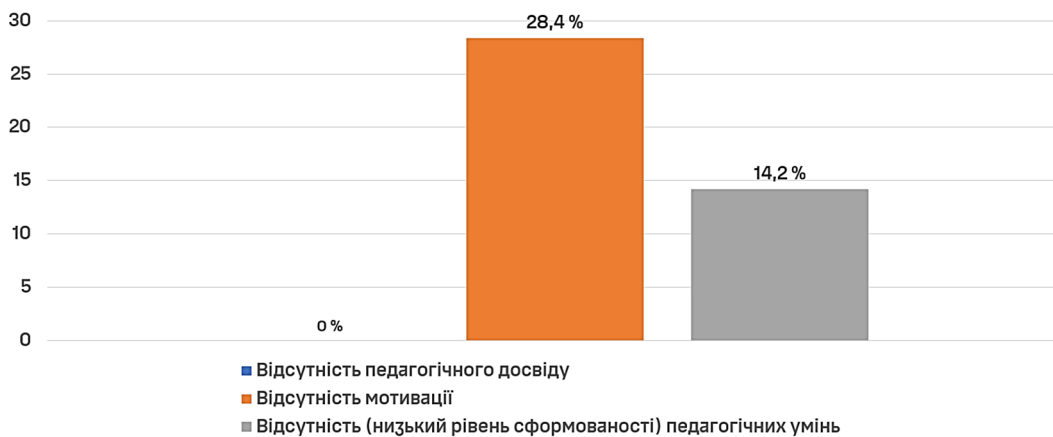

Рис. 12. Результати відповідей на запитання 2.4

2.5. Жодних труднощів. Вказали на відсутність будь-яких труднощів у впровадженні методичних засад проведення навчальних занять відповідно до досвіду

ВВНЗ провідних країн світу, 7 начальників кафедр із 14 (50 %, рис. 13).

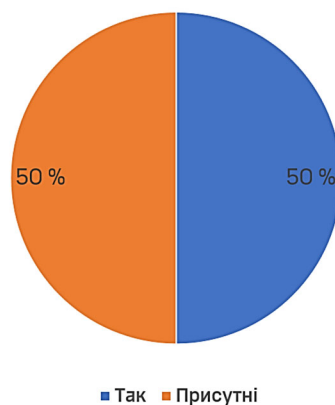

Рис. 13. Результати відповідей на запитання щодо наявності труднощів у цілому

Запитання 3. Чи потребуєте ви або НПП вашої кафедри подальшої консультативної допомоги стосовно впровадження у викладанні навчальних дисциплін методичних засад проведення навчальних занять з урахуванням досвіду провідних країн світу?

7 кафедр із 14 (50 %) зазначили, що "ні"; 1 (7,1 %) – "за індивідуальним запитом" і 6 (42,9 %) – "так" (рис. 14). Тобто частина начальників кафедр визнає, що науково-педагогічні працівники потребують консультативної допомоги щодо запровадження зарубіжного досвіду в ході викладання навчальних дисциплін.

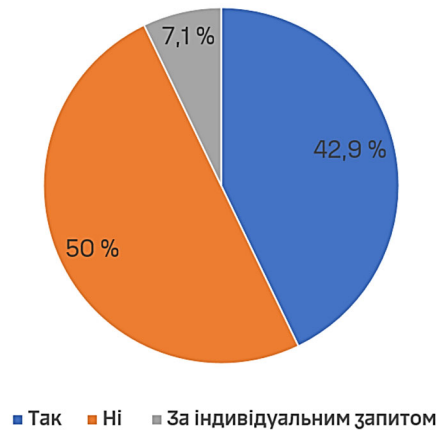

Рис. 14. Результати відповідей на запитання 3

Дискусія і висновки

Результати відвідування навчальних занять засвідчили доволі високий рівень їхньої відповідності методичним засадам проведення навчальних занять у провідних країнах світу щодо показників "дотримання демократичного стилю взаємодії, що сприяє самореалізації курсантів" і "активність та безперешкодність взаємодії курсантів між собою та з викладачем". Проте слід констатувати низький рівень відповідності такого показника, як спонукання курсантів до проміжних і підсумкових висновків щодо розглянутої теми заняття та самоаналізу участі у його проведенні. При цьому щодо саме лекційних занять переважно низький або посередній рівень відповідності характерний для таких показників:

- обумовленість пізнавальної активності курсантів попереднім виконанням самостійної роботи;
- здійснення курсантами внеску в проведення заняття та розкриття теми;
- набуття курсантами розвитку критичного мислення, досвіду аналізу та вирішення проблем, самостійності прийняття рішень, суджень та дій, креативності.

На нашу думку, це можна пояснити невизначенням завдань самостійної роботи напередодні лекцій та, як наслідок, невідповідністю курсантів до обговорення навчального матеріалу під час навчального заняття. Близько 40 % семінарських, практичних та групових занять (без урахування кафедри СМП – близько 50 %) характеризуються низьким або посереднім рівнем відповідності за показниками розвитку комунікативних здібностей, критичного мислення, досвіду аналізу та вирішення проблем, самостійності прийняття рішень, суджень та дій, креативності. Вочевидь, це свідчить про невміння певної частини викладачів застосовувати активні методи навчання, відповідні кейси та проблемні ситуації, які широко використовуються в зарубіжній практиці навчання військовослужбовців.

За свідченням майже всіх начальників кафедр, їхні науково-педагогічні працівники або в повному складі, або в переважній більшості розуміють сутність мето-

дичних засад проведення навчальних занять, характерних для ВВНЗ провідних країн світу. При цьому певні труднощі щодо окремих аспектів запровадження методичних засад проведення навчальних занять з урахуванням досвіду провідних країн світу констатуються у переважній меншості викладачів.

У цілому можна вважати, що думка начальників кафедр збігається з результатами аналізу навчальних занять, хоча вона є більш оптимістичною, оскільки половина з них взагалі не бачить труднощів впровадження зарубіжного досвіду викладання навчальних дисциплін у ВІКНУ імені Тараса Шевченка, але ж труднощі мають бути завжди, хоча б через те, що постійно оновлюється склад кафедр, зокрема за рахунок прибуття нових офіцерів з бойовим досвідом та суттєвою мотивацією поділитися своїми знаннями з курсантами, але з відсутністю досвіду викладацької діяльності. Ми не виключаємо також і такої ситуації, що серед самих начальників кафедр є консерватори, які інертно змінюють власні погляди та підходи щодо викладання навчальних дисциплін, але не зізнаються про це відкрито.

У будь-якому випадку, певна частина науково-педагогічних працівників, нехай менша, але відчутна, не демонструє того, що спирається у процесі викладання навчальних дисциплін на зарубіжний досвід, що, у свою чергу, не забезпечує формування особистості офіцера-лідера. З огляду на це, можемо рекомендувати щодо цих викладачів такі заходи:

- впровадити практику регулярних взаємних міжкафедральних відвідувань, зокрема до викладачів, які вже впровадили зарубіжний досвід викладання навчальних дисциплін;
- проводити міжкафедральні семінари щодо обміну досвідом проведення навчальних занять;
- забезпечити в ході засідань кафедр обговорення питань змісту завдань самостійної роботи, що передують лекціям та іншим видам навчальних занять, а також застосування активних методів навчання;

• запровадити практику самоаналізу проведення навчальних занять за критеріями та показниками, визначеними у практичних рекомендаціях науково-педагогічним працівникам "Методичні засади проведення та планування навчальних занять у ВВНЗ та ВНП ЗВО з урахуванням досвіду провідних країн світу" (Вановська та ін., 2023).

Подальші перспективи цього дослідження полягають у розробці науково-обґрунтованих рекомендацій щодо змістового наповнення робочих програм навчальних дисциплін та іншого їхнього нормативного і методичного забезпечення, яке зорієнтовано на врахування зарубіжного досвіду навчання військовослужбовців. Крім того, важливим напрямом подальших наукових досліджень є розробка програми курсового навчання науково-педагогічних працівників, предметом якого саме й є підходи та традиції зарубіжної вищої військової школи.

Внесок авторів: Анатолій Лойшин – концептуалізація, формальний аналіз, методологія; Андрій Кучерявий – концептуалізація, формальний аналіз, методологія, оригінальна чернетка; Інна Вановська – формальний аналіз, перегляд і редагування; Кирило Пирогов – формальний аналіз, програмне забезпечення, валідація даних, перегляд і редагування.

Список використаних джерел

- Вановська, І.М., Вовкотеча, О.М., Косяк, В.П., Кубявка, М.Б., Кучерявий, А.О., Ніколайчук, Г.Г., & Пирогов, К.О. (2023). *Методичні засади проведення та планування навчальних занять у ВВНЗ та ВНП ЗВО з урахуванням досвіду провідних країн світу* (А.М. Шевченка, А.О. Кучерявого, Ред.) ВІКНУ. https://mil.knu.ua/files/351_1419742457.pdf
- Вітченко, А.О., Осюдло, В.І., & Салкуцян, С.М. (2016). *Технології навчання у вищій військовій школі: теорія і практика*. НУОУ.
- Гушинець, Н.О. (2008). Інноваційні методи і форми проведення семінарських занять. <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php>
- Замотаєва, Н.В. (2021). *Військова педагогіка: історія, теорія, практика*. Альфа Реклама.
- Заруба, О.Г. (2019). Лідерство у вищих військових навчальних закладах: моделі та програми підготовки. *Інформаційна безпека людини, суспільства, держави*, 3, 93–103. http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_3_12
- Кучерявий, А.О., Вановська, І.М., & Пирогов, К.О. (2023). Методичні засади проведення навчальних занять з курсантами вищих військових навчальних закладів та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти України з урахуванням досвіду провідних країн світу. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Військово-спеціальні науки*, 3(55), 20–27.
- Мачинська, Н.І., & Стельмах С.С. (2012). *Сучасні форми організації навчального процесу у вищій школі*. Львівський державний університет внутрішніх справ.
- Міністерство оборони України. (2019). *Про внесення змін та доповнень до Положення про Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (наказ № 705/260 від 22.05.2019) https://www.mil.gov.ua/content/pdf/260_nm.pdf
- Міністерство оборони України. (2020). *Про затвердження Положення про особливості організації освітньої діяльності у вищих військових навчальних закладах Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділах закладів вищої освіти* (наказ № 4 від 09.01.2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>
- Міністерство освіти і науки України. (2019). *Про внесення змін та доповнень до Положення про Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка* (наказ № 705/260 від 22.05.2019). https://www.mil.gov.ua/content/pdf/260_nm.pdf
- Рубан, О.М., Рубан, Л.О., Максименко, П.В., & Мороз, С.В. (2010). *Педагогіка вищої школи*. Кіровоградський юридичний інститут ХНУВС.
- Campbell, Ammon. (2017). *Socialized Leader Development: a Phenomenological Study of the College Army ROTC Student Perspective and Experience*. <https://core.ac.uk/download/pdf/83112388.pdf>

- Chapnick, Adam (2014). The Flipped Classroom and Professional Military Education: a Preliminary Assessment of the Possibilities. *Canadian Military Journal*. <http://www.journal.forces.gc.ca/vol14/no4/page71-eng.asp>
- Livieratos, Cole, Tyler Skidmore (2022). *Preparing army leaders for future war*. <https://mwi.usma.edu/preparing-army-leaders-for-future-war/>
- Shell, Amy E. (2002). The Thayer method of instruction at the United States Military Academy: a modest history and a modern personal account. *PRIMUS: problems, resources, and issues in mathematics undergraduate studies*, Vol. XII, Iss. 1, p 27–38. <https://dl.acm.org/doi/10.5555/584620.584623>

References

- Campbell, Ammon (2017). *Socialized Leader Development: a Phenomenological Study of the College Army ROTC Student Perspective and Experience*. <https://core.ac.uk/download/pdf/83112388.pdf>
- Chapnick, Adam (2014). The Flipped Classroom and Professional Military Education: A Preliminary Assessment of the Possibilities. *Canadian Military Journal*. <http://www.journal.forces.gc.ca/vol14/no4/page71-eng.asp>
- Hushinets, N.O. (2008). *Innovative methods and forms of conducting seminar classes* [in Ukrainian]. <http://conf.vntu.edu.ua/humed/2008/txt/gushinez.php>
- Kucheriavyi, A.O., Vanovska, I.M., & Pyrogov, K.O. (2023). Methodical principles of training sessions with cadets of higher military educational institutions and military educational units of higher education institutions of Ukraine, taking into account the experience of the leading countries of the world. *Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Military special sciences*, 3(55), 20–27 [in Ukrainian].
- Livieratos, Cole, & Tyler Skidmore (2022). *Preparing army leaders for future war*. <https://mwi.usma.edu/preparing-army-leaders-for-future-war/>
- Machynska, N.I., & Stelmakh, S.S. (2012). *Modern forms of organization of the educational process in higher education*. Lviv State University of Internal Affairs [in Ukrainian].
- Ministry of Defence Ukraine. (2019). *On making changes and additions to the Regulations on the Military Institute of the Taras Shevchenko National University of Kyiv* (order dated 05/22/2019 No. 705/260) [in Ukrainian]. https://www.mil.gov.ua/content/pdf/260_nm.pdf
- Ministry of Defence Ukraine. (2020). *On the approval of the Regulation on the peculiarities of the organization of educational activities in higher military educational institutions of the Ministry of Defense of Ukraine and military educational units of higher education institutions* (order dated January 9, 2020 No. 4) [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0250-20#Text>
- Ministry of Education and Science of Ukraine. (2019). *On making changes and additions to the Regulations on the Military Institute of the Taras Shevchenko National University of Kyiv* (order dated 05/22/2019 No. 705/260) [in Ukrainian]. https://www.mil.gov.ua/content/pdf/260_nm.pdf
- Ruban, O.M., Ruban, L.O., Maksimenko, P.V., & Moroz, S.V. (2010). *Higher school pedagogy*. Kirovohrad Law Institute of KhNUVS [in Ukrainian].
- Shell, Amy E. (2002). The Thayer method of instruction at the United States Military Academy: a modest history and a modern personal account. *PRIMUS: problems, resources, and issues in mathematics undergraduate studies*, Vol. XII, Iss. 1, p. 27–38 [in Ukrainian]. <https://dl.acm.org/doi/10.5555/584620.584623>
- Vanovska, I.M., Vovkotecha, O.M., Kosiak, V.P., Kubiavka, M.B., Kucheriavyi, A.O., Nikolajchuk, G.G., & Pyrogov, K.O. (2023). *Methodological principles for conducting and planning training classes in higher military educational institutions and military educational units of higher education institutions, taking into account the experience of the leading countries of the world* (A.M. Shevchenko, A.O. Kucheriavyi, Eds.). MINUK [in Ukrainian]. https://mil.knu.ua/files/351_1419742457.pdf
- Vitchenko, A.O., Osyodlo, V.I., & Salkutsan, S.M. (2016). *Learning technologies in the higher military school: theory and practice: teaching-method*. NUDU [in Ukrainian].
- Zamotaeva, N.V. (2021). *Military pedagogy: history, theory, practice*. Alfa Reklama [in Ukrainian].
- Zaruba, O. G. (2019). Leadership in higher military educational institutions: models and training programs. *Information security of a person, society, state*, № 3, p. 93–103 [in Ukrainian]. http://nbuv.gov.ua/UJRN/iblsd_2019_3_12

Отримано редакцією журналу / Received: 30.01.24

Прорецензовано / Revised: 06.02.24

Схвалено до друку / Accepted: 16.02.24

Anatolii LOISHYN¹, PhD (Military)
ORCID ID: 0000-0003-2769-9336
Researcher ID: (WoS): C-1623-2019
Scopus Author ID: 57208445353
e-mail: anatoliy.loishyn@knu.ua

Andrii KUCHERIAVYI¹, DSc (Ped.), Prof.
ORCID ID: 0000-0003-0510-4864
e-mail: andrii.kucheriavyi@knu.ua

Inna VANOVSKA¹, PhD (Hist.), Assoc. Prof.
ORCID ID: 0000-0002-3739-3624
e-mail: inna.vanovska@knu.ua

Kyrylo PYROGOV¹, Researcher
ORCID ID: 0009-0008-5940-1286
e-mail: kyrylo.pyrogov@knu.ua

¹Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

CHARACTERISTICS OF THE STATE OF IMPLEMENTATION OF FOREIGN EXPERIENCE IN TEACHING ACADEMIC DISCIPLINES AT THE MILITARY INSTITUTE OF TARAS SHEVCHENKO NATIONAL UNIVERSITY OF KYIV

B a c k g r o u n d . *The study is dedicated to solving the problems of training domestic cadets and trainee officers, which arise due to the clash of paradigms of the officer's personality formation – as a performer (according to the traditions of the Soviet higher military school) and as a leader, in accordance with modern approaches to training military personnel in the leading countries of the world. In particular, we are talking about the problems of choosing a methodical system for conducting an educational session and the cadets' choice of methods of educational activity in view of activity, initiative, targeting the demonstration of critical thinking, that is, those characteristics of the training process that are determined by the state of implementation of foreign experience in teaching academic disciplines in a domestic institution of higher military education. The purpose of the article is to provide a description of the state of implementation of foreign experience in teaching academic disciplines at the Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv.*

M e t h o d s . *The method of surveying chair heads was used; content analysis of scientific literature, which describes the conduct of educational activities at military academies of the leading countries of the world; the experimental method for substantiating the methodology of conducting training classes; quantitative and qualitative methods of scientific literature research; sociological observation of the results of the survey of respondents; systematic analysis of the practical problems of conducting various types of training classes and the course of implementation of methods of conducting training classes in accordance with the leading countries of the world; a systematic approach to the study of the conduct of educational classes in the military academies of the leading countries of the world; the experimental method of implementing the experience of the leading countries of the world in Military Institute.*

R e s u l t s . *According to the results of the study, it was found that a certain part of scientific and pedagogical workers does not demonstrate that it relies on relevant foreign experience when teaching academic disciplines and, as a result, does not ensure the formation of the personality of an officer-leader. With this in mind, recommendations for conducting certain activities are given for such scientific and pedagogical workers.*

C o n c l u s i o n s . *The future prospects of this research consist in the development of scientifically based recommendations regarding the content of work programs of educational disciplines and their other regulatory and methodological support, which is aimed at taking into account the foreign training experience of military personnel.*

K e y w o r d s : *methodical principles, cadets, classes, evaluation of classes, higher military school.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; врішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.